



موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

چکیده گزارشات کشوری

شناسایی زمینه‌های توسعه همکاری بین ایران و افغانستان

تهیه‌کنندگان: پریسا یعقوبی - حسن نایب

چکیده:

در تجارت کالایی بین ایران و افغانستان، کفه ترازو به سمت ایران سنگینی می‌کند بطوری که بخش عمده این تجارت مربوط به صادرات ۲/۹ میلیارد دلاری ایران به افغانستان بوده و تراز تجاری ایران نیز با توجه به واردات ۱۱ میلیون دلاری از کشور مذکور تقریباً به همین میزان به نفع ایران است. طی سال‌های اخیر سهم و جایگاه ایران در بازار افغانستان به سرعت افزایش یافت بطوریکه هم‌اکنون حدود ۲۶ درصد بازار افغانستان در اختیار ایران است. پوشش مناسب نیازهای وارداتی بازار افغانستان توسط ایران نیازمند سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی تجاری در جهت تطابق صادرات ایران با نیازهای واقعی و بالفعل آن کشور است. آمار تجارت افغانستان نشان می‌دهد تنها در پنج گروه از ۲۵ گروه کالایی عمده وارداتی افغانستان، ایران موفق به پوشش بیش از یک چهارم بازار آن کشور شده است تلاش برای حفظ و ماندگاری صادرات ایران در گروه‌های کالایی مذکور و برنامه‌ریزی برای افزایش نفوذ در بازار آن کشور در سایر گروه‌های کالایی عمده وارداتی افغانستان و همچنین (برخوردار از پتانسیل صادراتی ایران) و ضروری است. بررسی پتانسیل‌های صادرات کالایی ایران به افغانستان حاکی از تحقق بخش غالب آن است، از این‌رو بایستی با توجه به قابلیت‌ها و توانمندی‌های داخلی، درصدد تولید صادراتی با هدف نفوذ بیشتر در بازار افغانستان در گروه‌های کالایی عمده وارداتی افغانستان (۲۰ گروه کالایی دیگر) بود. تجارت خدمات نیز در کنار تجارت کالایی از اهمیت بالایی برخوردار است. بررسی‌ها نشان داد که علاوه بر صادرات خدمات فنی و مهندسی، بخش خدمات گردشگری و بطور خاص گردشگری سلامت از پتانسیل‌های بالایی در توسعه تجارت با افغانستان برخوردار است. مهم‌ترین زمینه‌های توسعه همکاری بین دو کشور در حوزه‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

توسعه تجارت کالا:

- ✓ تعمیق همکاری اقتصادی از طریق انعقاد موافقت‌نامه‌های تجاری:
- بازرگاری در کالاهای تحت پوشش موافقت‌نامه تجارت ترجیحی (PTA) ایران و افغانستان،
- افزایش پوشش کالایی با هدف افزایش دسترسی تجار افغان به بازار ایران،
- تلاش برای برقراری موافقت‌نامه تجارت آزاد با افغانستان با پوشش کامل تجارت کالایی
- ✓ ساماندهی گمرکات دو کشور:



- فعال کردن تعاونی‌های مرزنشین و ارائه سهم مرزنشینان از مبادلات ارزی
- افزایش فعالیت اتاق مشترک تجاری میان استان‌های مرزی افغانستان و ایران
- ✓ **ایجاد و حمایت از شرکت‌ها و خوشه‌های مدیریت صادرات:**
- تشکیل و حمایت از شرکت‌های مدیریت صادرات بعنوان واسطه‌های تخصصی در جهت توسعه تجارت در سه دسته
۱. شرکت‌های خدمات بازرگانی، ۲. خوشه‌های صادراتی و ۳. کنسرسیوم‌های صادراتی
- ✓ **تشکیل زنجیره ارزش در صنایع غذایی و صنایع معدنی بین ایران و افغانستان:**
- انعقاد قراردادهای همکاری مشترک بین شرکت‌های ایرانی و افغانی در زمینه صنایع غذایی و تبدیلی
- ایجاد زیرساخت‌های لازم برندینگ و بسته‌بندی صنایع غذایی
- تشکیل شرکت‌های مشاوره و بازاریابی
- ✓ **ایجاد خوشه‌های صنعتی مشترک خشکبار و فرآوری محصولات کشاورزی بین ایران و افغانستان:**
- ایجاد شهرک‌های صنعتی مشترک با محوریت تولیدات صادراتی در نزدیکی مرز دو کشور
- تسهیل در صدور پروانه‌های تأسیس واحدهای صنعتی در استان‌های هم‌مرز
- فعال‌سازی نمایندگی امور خارجه در استان‌های مرزی جهت بهره‌برداری از ظرفیت‌های کشور افغانستان
- ✓ **سرمایه‌گذاری در زمینه صنایع پتروشیمی و پایین دست آن:**
- استخراج نفت و گاز و انتقال خطوط گازی با توجه به نیاز دو کشور
- سرمایه‌گذاری در زمینه پروژه‌های پتروشیمی به منظور انتقال دانش فنی و تکنولوژی صنایع پتروشیمی و پایین‌دستی نفت و گاز و پتروشیمی و صنایع وابسته به آن
- ✓ **افزایش همکاری و ارتباط بین تاجران افغانستان و ایران:**
- برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی شرکت‌های ایرانی در افغانستان
- تسهیل در فرایند مجوزها
- اعطای مشوق‌های صادراتی به تجار
- ✓ **استفاده از مزیت منطقه ویژه اقتصادی افغانستان به منظور افزایش کارایی و تسهیل تجارت:**
- ضرورت برنامه‌ریزی و نظارت سازمان‌های متولی
- راه‌اندازی دفاتر صندوق ضمانت صادراتی به منظور کاهش ریسک

توسعه تجارت خدمات:

- ✓ **تشکیل کنسرسیوم‌های معدنی با هدف توسعه صادرات خدمات فنی - مهندسی در مرز دو کشور**
- صدور خدمات فنی - مهندسی در زمینه مشاوره و استخراج معادن
- ✓ **سرمایه‌گذاری مشترک در زمینه حوزه خدمات فنی - مهندسی و بسترسازی به منظور صادرات این خدمات**
- ایجاد پروژه‌های خدماتی مشترک با مشارکت شرکت‌های بزرگ و دولت‌های دو کشور
- برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی کوتاه مدت در مرزهای دو کشور در زمینه کشاورزی شامل روش‌های نوین آبیاری، کشت‌های گلخانه‌ای، دامپروری و باغداری و ...
- ایجاد دوره‌های فنی و حرفه‌ای شامل دوره آموزش فنی مکانیک، برق صنعتی و ساختمانی، اتومکانیک
- آموزش ایجاد کسب و کارهای خانگی
- ✓ **سرمایه‌گذاری مشترک در زمینه حوزه گردشگری سلامت**
- مشارکت سرمایه‌گذاران ایرانی در توسعه زیرساخت‌های گردشگری سلامت در مرز افغانستان
- همکاری مشترک استان‌های مرزی در زمینه گردشگری و سایر حوزه‌های اقتصادی
- تأسیس درمانگاه‌های مرزی جهت ارائه خدمات درمانی و بهداشتی



✓ تسهیل و تسریع در امر خدمات بازاریابی و فروش کالا و محصولات تولیدی دو کشور

- ایجاد مراکز داده‌کاوی و تحقیقات بازار
- سرمایه‌گذاری جهت تقویت خدمات بانکی

✓ تلاش در جهت ایجاد بازار منطقه‌ای برق و آب با همکاری دو کشور

- سرمایه‌گذاری در زمینه انرژی برق و صدور خدمات فنی - مهندسی برق به کشور افغانستان
- خرید برق از بورس به منظور کاهش هزینه تمام شده
- برنامه‌ریزی برای مشارکت و سرمایه‌گذاری در منابع آب و ایجاد امنیت در این زمینه

✓ تعمیق همکاری‌های ترانزیتی در جهت تسهیل حمل و نقل و تجارت

- تدوین نقشه راه و برنامه عملیاتی مناسب برای همکاری‌های ترانزیتی بین ایران و افغانستان
- سرمایه‌گذاری و همکاری در اجرای طرح‌های ترانزیتی به منظور تسهیل حمل و نقل و تجارت کالا
- احداث خط راه‌آهن میان دو کشور

فراهم ساختن زیرساخت‌های مناسب راه جاده‌ای توسط ایران برای مناطق هم‌مرز با افغانستان مانند بازارچه ماهیرود



زمینه‌های همکاری اقتصادی و تجاری دو جانبه ایران با ترکیه

تهیه کنندگان: حسن نایب و مهدی رضایی

چکیده:

طی سال‌های اخیر ایران در تجارت با ترکیه به عنوان پنجمین شریک مهم تجاری همواره از مزاد تراز تجاری برخوردار بوده است؛ بر اساس گزارش گمرک کشور حجم تجارت با ترکیه را در سال ۱۳۹۶ معادل ۷/۲ میلیارد دلار بود که حدود ۴ میلیارد دلار از آن مربوط به صادرات و ۳/۲ میلیارد دلار نیز مربوط به واردات بوده است. در سال ۱۳۹۷ ارزش تجارت با ترکیه به ۴/۹ میلیارد دلار کاهش یافت که ۲/۶ میلیارد دلار مربوط به واردات و مابقی (۲/۳ میلیارد دلار) مربوط به صادرات بوده است. تراز مثبت تجاری در سال ۱۳۹۶ به شدت متکی به صادرات گاز طبیعی بوده است؛ کاهش ۶۵ درصد صادرات این قلم کالا سبب تراز تجاری منفی در سال ۱۳۹۷ (۲۴۸ میلیون دلار) شده است. در واقع تمرکز صادراتی بسیار شدید در مقابل تنوع وارداتی بسیار بالا از ویژگی‌های مهم تجارت ایران با ترکیه است. در سال ۱۳۹۷ از تعداد ۱۰۴۸ قلم کالا (کد HS هشت رقمی) صادراتی به ترکیه، فقط یک کالا یعنی گاز طبیعی ۳۵ درصد از ارزش کل صادرات را به خود اختصاص داده است (در سال ۱۳۹۶ این سهم ۵۹ درصد بود) و در مقابل پنج قلم عمده وارداتی از ترکیه از بین تعداد ۳۰۶۱ قلم کالا سهمی در حدود ۱۷/۴ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. تمرکز شدید صادراتی در تجارت یک تهدید محسوب می‌شود زیرا اختلال در صادرات چند کالا عمده صادراتی منجر به افت شدید صادرات و کاهش درآمدهای ارزی کشور خواهد شد. از این رو ضرورت دارد که از همه پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های کشور برای افزایش تنوع صادراتی استفاده شود. از آن مهم‌تر، در شرایط حساس کنونی که علیرغم دستیابی به توافق برجام، بدلیل خروج آمریکا از این توافق‌نامه، کشور بایستی بدنبال کاهش اثرات سوء تشدید تحریم‌های آمریکا باشد، نقش کشورهای همسو از جمله ترکیه بسیار حائز اهمیت است. موقعیت ژئوپولیتیکی ایران و ترکیه را می‌توان مهمترین عنصر برای همکاری‌های گسترده‌تر دانست. به نظر می‌رسد به همین دلیل روابط گسترده دو کشور نسبت به دیگر همسایگان از استحکام و ثبات بیشتر برخوردار است. برای تداوم و تقویت این روابط، حرکت در راه ایجاد منافع متقابل اقتصادی و در پیش گرفتن راهبردهای سیاسی مکمل در نقش آفرینی منطقه‌ای را بایستی با جدیت دنبال کرد. بر این اساس، شناسایی فرصت‌ها و زمینه‌های توسعه همکاری بین ایران و ترکیه و همچنین ارایه راهکارهای اجرایی به منظور تداوم همکاری‌های گذشته و تعمیق آن‌ها بسیار حائز اهمیت است.

تبادل امتیازات اقتصادی و تجاری بین دو کشور با رویکرد برد-برد و توسعه زمینه‌های همکاری در طیف وسیعی از حوزه‌ها شامل بخش‌های صنعت، کشاورزی، خدمات و گردشگری، نفت، گاز و پتروشیمی لازمه بهره‌مندی حداکثری از فرصت‌های سرمایه‌گذاری بین دو کشور و ایجاد انگیزه تعامل دوسویه هم افزا بین سیاست‌گذاران و دولت‌مردان و بخش خصوصی دو طرف است. به عبارت دیگر موفقیت در استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری و کسب حداکثری منافع اقتصادی و تجاری در صورت ایجاد یک شبکه گسترده از همکاری‌ها بین دو کشور امکان‌پذیر خواهد بود تا هم ریسک تمرکز شدید صادرات ایران به ترکیه مرتفع شود و هم بدلیل پوشش بالای زمینه‌های همکاری، پایداری و ماندگاری روابط متقابل اقتصادی و تجاری تضمین شود. اما قبل از هر اقدامی انعقاد قرارداد دوجانبه مالی با ترکیه به منظور استفاده از پول‌های ملی دو کشور برای نقل و انتقالات مالی و



حذف ارزهای واسط باعث کاهش قابل ملاحظه ریسک‌ها و هزینه‌ها و تسهیل تجارت دو کشور می‌شود. برخی زمینه‌های همکاری اقتصادی و تجاری بین دو کشور و فرصت‌های ایران برای کسب منافع بیشتر به شرح زیر است:

- ۱- تلاش برای ایجاد شهرک‌های صنعتی مشترک با توجه به تمایل ترکیه به سرمایه‌گذاری در نقاط مرزی دو کشور؛
- ۲- سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز و پتروشیمی با توجه به وجود سوابق سرمایه‌گذاری مشترک در پروژه‌های نفت و گاز بین شرکت‌های ایرانی و ترک؛
- ۳- تعمیق همکاری در زمینه صنعت خودرو با توجه به مشارکت خودروسازی ترکیه با شرکت‌های خارجی
- ۴- همکاری در زمینه تولید مواد غذایی و به ویژه موادغذایی حلال با توجه به پیشرفت‌های کشور ترکیه در این حوزه؛
- ۵- جلب مشارکت برای سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری ایران با هدف ایجاد توازن در گردشگران دو کشور و استفاده از تجارب کشور ترکیه در این خصوص؛
- ۶- مذاکره جهت مشارکت تجار ایرانی و تامین نیازهای فروشگاه‌های زنجیره ترک و مذاکره اولیه جهت ایجاد فروشگاه زنجیره ایرانی در بازار ترکیه؛
- ۷- افزایش سطح تجارت دوجانبه با تعمیق موافقت‌نامه تجارت ترجیحی (PTA) موجود از طریق بازنگری در اقلام ترجیحی و افزایش پوشش کالایی و مذاکره و پیگیری برای اجرای اقدامات تسهیل تجارت در قالب موافقت‌نامه تجارت ترجیحی ایران - ترکیه (که از سال ۲۰۱۵ اجرایی شده است) با اتکا به توانمندی‌های داخلی و مشارکت فعال بخش خصوصی؛
- ۸- ایجاد بازار منطقه‌ای برق با همکاری دو کشور با توجه به پتانسیل‌های ایران و تمایل سرمایه‌گذاران کشور ترکیه برای سرمایه‌گذاری در این خصوص، اجرای پروژه‌های مشترک و همچنین صدور خدمات فنی و مهندسی در حوزه صنعت برق؛
- ۹- تعمیق همکاری‌های ترانزیتی جهت تسهیل حمل و نقل بین دو کشور در راستای توسعه گردشگری و همچنین افزایش تجارت کالاهای تولیدی دو کشور و نیز افزایش جریان تجارت در منطقه با توجه به موقعیت جغرافیایی بسیار مناسب دو کشور به عنوان گذرگاه جنوب غرب آسیا و اروپا؛
- ۱۰- تعامل و همکاری در حوزه‌های آبریز فرامرزی، منطقه‌ای جهت ایجاد امنیت آب برای آینده‌ای پایدار در منطقه به منظور ایجاد بستر امنیتی و انگیزشی مناسب برای تداوم و استحکام همکاری‌های اقتصادی و تجاری.



بررسی روابط تجاری میان ایران و صربستان

تهیه کننده: محمد رضا عابدین

چکیده

جمهوری صربستان کشوری بدون دریا، با جمعیت ۱۰ میلیون نفر در جنوب شرقی اروپا واقع شده است. ایران و صربستان علاقمندی‌های زیادی برای گسترش روابط با یکدیگر دارند. به طوری که برای مدتی از سال ۱۳۹۶ ترتیبات لغو ویزا برای شهروندان دوطرف به‌مورد اجرا گذاشته شد که البته پس از گذشت حدود یک سال لغو گردید. مجموع واردات صربستان از جهان در سال ۲۰۱۸ معادل ۲۵,۹ میلیارد دلار بود که این رقم ۱۶,۹ درصد بیش از رقم سال پیش از آن بود. کل صادرات صربستان به جهان در این سال ۱۹,۲ میلیارد دلار بود که ۱۳,۴ درصد بیش از رقم سال گذشته بود و این مقادیر نشانگر ۶,۷ میلیارد دلار تراز تجارت کالایی منفی و به‌ضرر صربستان بوده است.

نفت خام، اجزاء و قطعات و متفرقات وسایط نقلیه موتوری، داروها، گاز طبیعی اقلام عمده وارداتی صربستان از جهان محسوب می‌شوند و در طرف مقابل سیم برای سیم‌کشی، لاستیک‌های رویی؛ وسایط نقلیه دارای موتور پیستونی درونسوز تناوبی جرقه‌ای-احتراقی؛ و کاتود و قطعات کاتود از مس تصفیه شده عمده کالاهای صادراتی صربستان به جهان هستند. صادرات خدمات صربستان به جهان در سال ۲۰۱۸ معادل ۷,۱ میلیارد دلار بوده و واردات خدمات این کشور در این سال ۵,۸ میلیارد دلار بوده و تراز خدمات ۱,۳ میلیارد دلار را به نمایش می‌گذارد.

بررسی روابط تجاری میان ایران و صربستان نشان می‌دهد صادرات ایران به صربستان در سال ۲۰۱۸ معادل ۱۹,۱ میلیون دلار و مجموع واردات ایران از این کشور در این سال ۱۴,۳ میلیون دلار بوده است. روند تجارت فیمابین در سالهای اخیر نشانگر آنست که تجارت هر دو طرف با لغو ویزا از رشد فزاینده‌ای برخوردار گشته ولیکن با بازگرداندن لزوم دریافت ویزا نرخ رشد آن کاهش یافته و یا حتی رشدی منفی را طی نموده است.

مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از آنها؛ میوه و میوه‌های سخت پوست خوراکی، پوست مرکبات یا پوست خربزه؛ چدن، آهن و فولاد؛ محصولات شیمیایی غیرآلی، ترکیبات آلی یا غیرآلی فلزات گرانبها؛ سوخته‌های معدنی، روغنهای معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها عمده کالاهای صادراتی ایران به صربستان بوده‌اند و گروه کالایی دیگ‌های بخار و آبگرم، ماشین آلات و وسایل مکانیکی، رآکتورهای هسته‌ای (کد ۸۴) اصلی‌ترین کالای وارداتی ایران از این کشور بوده است.

تجزیه و تحلیل تجارت دوجانبه ایران به صربستان حاکی از وجود پتانسیل صادراتی معادل ۱/۸ میلیارد دلاری به آن بازار است. همچنین بررسی پتانسیل‌های صادراتی در سطح گروه‌های کالایی (کدهای دورقمی HS) نشان می‌دهد که گروه کالایی سوخته‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها (کد ۲۷) گروه اصلی دارای بیشترین پتانسیل صادراتی ایران به این کشور است، منتها در این گروه نفت خام اصلی‌ترین کالا است که در حال حاضر صادرات آن به دلیل تحریم دچار محدودیت است.

حوزه‌های نفت، گاز، پتروشیمی، معادن، ارتباطات، کشاورزی و دیگر زیرساخت‌ها زمینه مناسبی برای همکاری‌های دو کشور به شمار می‌رود و همکاری‌های دفاعی، علوم و فناوری، فرهنگی، هنری و دانشگاهی از دیگر زمینه‌هایی هستند که مقام‌های ایران و صربستان در دیدارهای صورت‌گرفته، درباره آن گفت و گو و تبادل نظر کرده‌اند. دو طرف مایلند روابط دو کشور را در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، مردمی و پارلمانی گسترش دهند.



با عنایت بدانکه ایران صادرکننده خدمات و صربستان واردکننده خدمات است، دو کشور می‌توانند در این حوزه نیز با یکدیگر همکاری و تجارت دوجانبه داشته باشند. صدور خدمات فنی و مهندسی و گردشگری از جمله مواردی است که می‌تواند در این حوزه مورد توجه قرار گیرد. همچنین در حوزه خدمات حمل و نقل، ارتباطات و خدمات رایانه‌ای و اطلاعاتی و سایر خدمات بازرگانی می‌توان از توانمندی‌های این کشور بهره برد.